

ERFGOED

JOHAN STROBBE

**“WIJ, WIJ MOETEN DE VOORTREKKERS
VAN VLAANDEREN ZIJN.”**

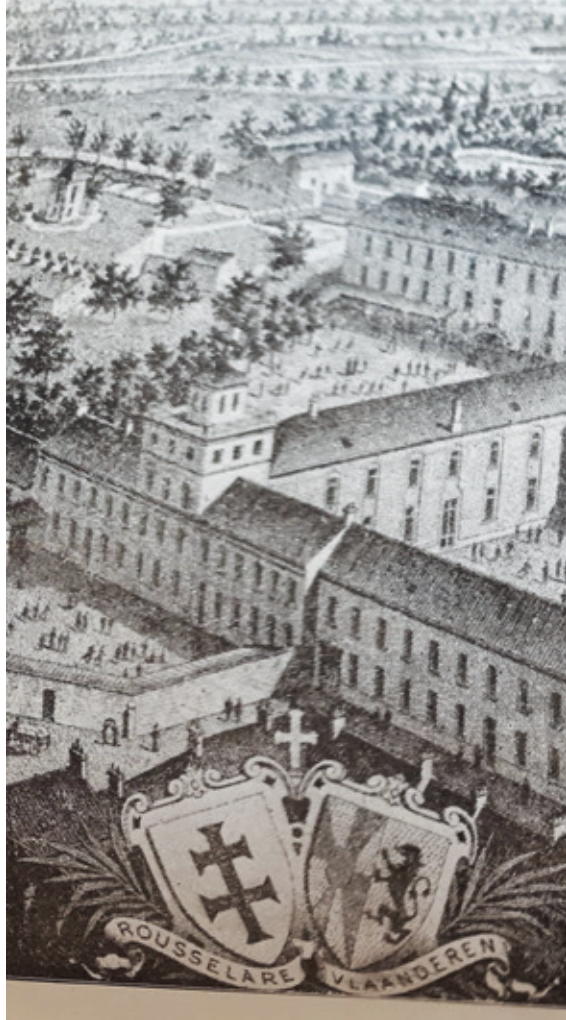
HET ARCHIEF VAN HET KLEIN SEMINARIE VAN
ROESELARE ALS BRON VOOR DE GESCHIEDENIS
VAN DE VLAAMSE BEWEGING

“Broers, maakt u zelve tot prachtkatholieken, tot pracht-vlamingen! Het is uw plicht! Gij moet de rotsblokken zijn van overtuiging, hier, midden de onverschilligen in Vlaanderen! Gij moet, want aan u is het te beurt gevallen een opvoeding te krijgen, welke anderen nooit genoten hebben, of zullen genieten. Daarom moet gij het Vlaamsche volk leeren fier gaan op hun groote mannen, op hun nationale hoogdagen. Daarom moet gij de Vlamingen rasfier maken!!!” Het zijn de woorden van een anonieme leerling uit de vierde Latijnse van het Klein Seminarie van Roeselare in het schooljaar 1929-1930. Zijn woorden geven sprekend de Vlaams-nationale geest weer die de school tijdens het interbellum in de ban hield. Zij staan te lezen in het *Gildeblad nr. 18*, een clandestien klasblad, badend in een idealistisch taalgebruik, dat korte bijdragen bevat van diverse leerlingen en opgesmukt is met tekeningen vol Vlaams-historische romantiek.

< De gang in het historische gedeelte van het Klein Seminarie van Roeselare met de belangrijkste archiefkamers. [Archief Klein Seminarie van Roeselare]

Het klasblad maakt deel uit van het rijke archief van het Klein Seminarie van Roeselare, een katholiek college dat de voorbije twee eeuwen een belangrijke rol speelde in de geschiedenis van de Vlaamse beweging. In de *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging* zijn meer dan honderd lemmata gewijd aan figuren of organisaties uit het Klein Seminarie¹, een veelzeggend gegeven. Jo Tollebeek plaatste het Klein Seminarie als een “pleisterplaats van het geheugen”, een *lieu de mémoire* uit de geschiedenis van de Vlaamse beweging in dezelfde rij als de Guldensporenslag, de middeleeuwse belfortarchitectuur, het Campo Santo-kerkhof en de romans van Conscience.² Het archief van de school, dat nog altijd in situ wordt bewaard en goed is voor meer dan tweehonderd strekkende meter, kan dan ook een belangrijke bijdrage bieden aan de historiografie van de Vlaamse beweging.

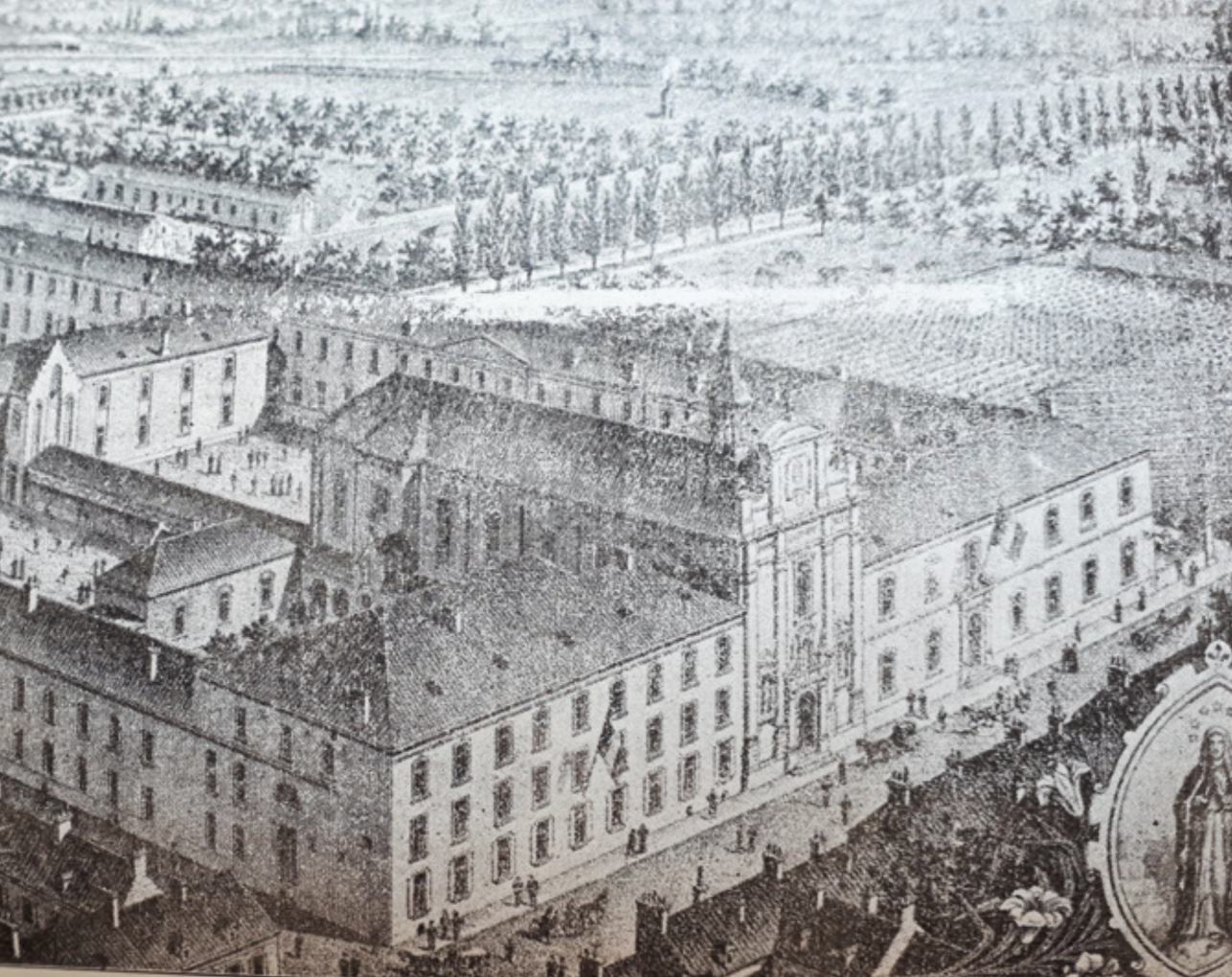
Laten we ter kennismaking de geschiedenis van het Roeselaarse Klein Seminarie in vogelvlucht overlopen. Hier en daar veroorloven wij ons een kleine uitweiding³ doorheen onontgonnen archiefstukken. Deze middelbare school werd in 1806 opgericht op initiatief van mgr. Etienne Fallot de Beaumont, toenmalig bisschop van Gent en Brugge. Het was de bedoeling, zo schreef de bisschop in een brief uit 1805 aan zijn pastoors, “ene kweekschool of kleyn Seminarie te stigten, alwaer de Jongheyd, van haere teere jaeren af, zal worden onderwezen in de wetenschappen, en opgevoed volgens de grondstellingen van den Godtsdienst onzer Vaderen. In deze school zullen zij mogen verblyven, tot'er tyd dat zy eenen staet verkiezen, en de gene tot den Auter-dienst zyn geroepen, zullen van daer regt in het Seminarie treden zonder daer-en-tusschen door de quade weireldsche voorbeelden bedorven te zyn.” Het werd de eerste katholieke middelbare

1 Volgens de *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging* (NEVB) gold het Klein Seminarie van Roeselare “als brandpunt in de v.b. en in het bijzonder in de katholieke Vlaamse studentenbeweging”. F. Boudrez, *Klein Seminarie van Roeselare*, in: NEVB, Tielt, 1998, pp. 1727-1730. Het artikel bespreekt het Klein Seminarie vreemd genoeg slechts tot 1943.

2 J. Tollebeek, De eigenzinnige meester van zichzelf. Over het autobiografische geheugen, in: *Ons Erfdeel*, jg.45, 2002, nr. 4, p. 560.

3 Voor de meer uitvoerige geschiedenis: J. Strobbe, *200 jaar dichters, denkers en durvers. Biografie van een college. Het Klein Seminarie van Roeselare*, Tielt, 2007.

^ Zicht op het klein Seminarie anno 1899. [Archief Klein Seminarie van Roeselare]

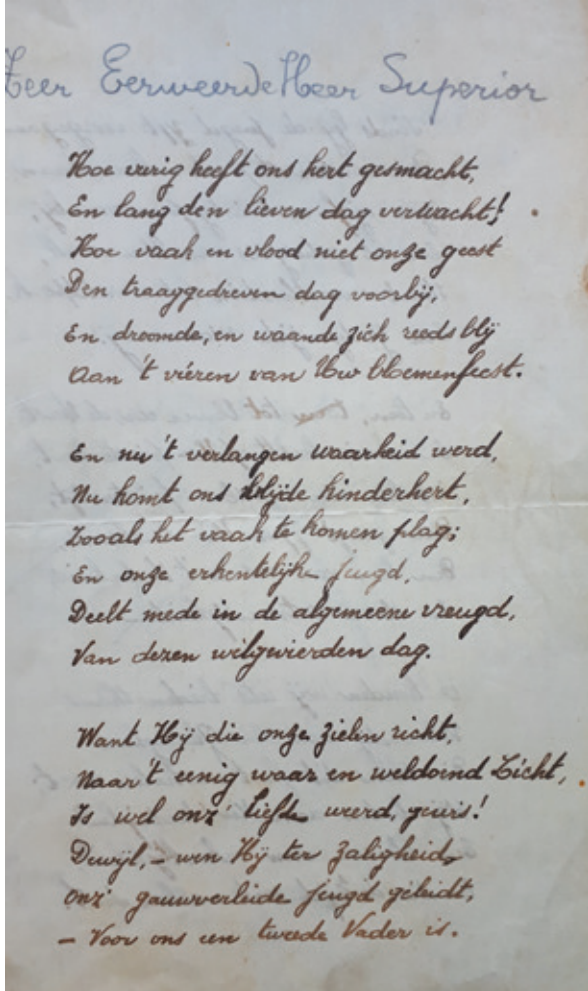
school die na het opheffen van alle christelijke instellingen door de Franse Revolutie in de Nederlanden kon ontstaan, dankzij de uitdrukkelijke toestemming van de toenmalige heerser, keizer Napoleon I.

Al heel vroeg brachten figuren als Domien Cracco⁴, Leo De Foere⁵ en Jan B. de Corte⁶ de leerlingen de liefde voor de moedertaal bij en pleitten voor onderwijs in de volkstaal. Dat de dankrede aan de superior in 1815 in het Vlaams werd voorgedragen, is

— 4 Domien Cracco (1790-1860) was priester, leraar en journalist. Zie ook NEVB, pp. 806-807.

5 Leo De Foere (1787-1851) was priester-leraar in Roeselare, later journalist en volksvertegenwoordiger (1831-1848). Zie ook NEVB [...], pp. 1161-1162.

6 Jan B. de Corte (1811-1873) was priester-leraar in Roeselare (1831-1843), gevierd predikant, fabeldichter en journalist. Zie ook https://nl.wikipedia.org/wiki/Jean-Baptiste_De_Corte

< Dankbrief aan de superior in 1815.
[Archief Klein Seminarie van
Roeselare]

veelzeggend. Door de benoeming van oud-leerling Guido Gezelle tot leraar in het Klein Seminarie (1854-1860) ontstond een 'Vlaamse dichtersschool' die Vlaamsgezindheid en katholiek engagement met elkaar verenigde. Gezelle beïnvloedde generaties studenten en in het bijzonder zijn eigen leerlingen, waarvan Hugo Verriest de bekendste was en later in de sporen van zijn leermeester zou treden door zelf leraar te worden in Roeselare. In de overwegend Franstalige Société littéraire doken al vanaf het begin Vlaamse stelwerkjes op. Aan de hand van de gebruikte taal en de onderwerpen valt de toename van de Vlaamsgezindheid af te lezen. Nog altijd, want de verslagboeken van de Lettergilde en vele honderden opstellen, goed voor duizenden bladzijden ragfijn papier en keurig schrift, bleven bewaard.

Onder invloed van Hugo Verriest en zijn collega's Edward De Gryse, Gustaaf

Flamen, Victor Lanssen, Alfons Van Hee, Alexis Decarne en Emiel Demonie stuwden de leerlingen in de richting van een strijdbaar flamingantisme, dat zou culmineren in de beruchte Groote Storinge op het superiorsfeest van 1875. Dit gebeuren, waarin de po sisklas onder leiding van Albrecht Rodenbach de hoofdrol vertolkte, is genoegzaam bekend en werd al uitgebreid beschreven.⁷ Leraars die niet in de pas wilden lopen, werden overgeplaatst, de *Vlaamse Leeuw* werd een verboden lied, alle niet-Franstalige verenigingen van de school werden opgeheven en zelfs de prentjes

⁷ Zie R. Vanlandschoot, *Albrecht Rodenbach. Biografie*, Tielt, 2002 en R. Vanlandschoot, *Hugo Verriest. Biografie*, Tielt, 2014.

van Sint-Lutgart, “patronesse van de Vlaamsche taal”, die door de godvruchtige leden van de Sint-Vincentiusvereniging werden verkocht, dienden te verdwijnen. Leerling Julius Devos⁸ werd van het seminarie weggestuurd en dit leverde hem de titel van “eerste martelaar van de Vlaamse studentenbeweging” op. Dit conflict vormt slechts een hoogtepunt in de steeds terugkerende spanning tussen enerzijds de schooldirectie, die weliswaar het belang en de noodzaak erkende van een actieve kennis van de volkstaal maar bang was van een politieke invulling hiervan, en anderzijds studenten en leraars voor wie het gebruik en de erkenning van de eigen taal veel te traag en nooit ver genoeg ging. De opstand leek voorlopig bedwongen maar onderhuids bleef het Vlaamse vuur smeulen.⁹

De sociale kwestie die zich in het laatste kwart van de 19de eeuw sterk deed voelen liet het Klein Seminarie niet onberoerd. De rol hierin van leraar Edward De Gryse¹⁰ en zijn discipel Achiel Lauwers¹¹, stichter van het weekblad *De Nieuwe Tijd*, bleef tot op vandaag onderbelicht. Hun invloed op de jonge clerus van het bisdom Brugge was groot. Na het verdwijnen van Lauwers' blad startten enkele collegeleraars met een gelijksoortige periodiek, *De Dageraad* (1905-1914). Ook hier leken Vlaamse en sociale beweging onlosmakelijk met elkaar verweven. Emiel Vliebergh was een van de leerlingen die de sociaal-Vlaamse boodschap in Roeselare kreeg ingelepeld, een boodschap die hij zijn leven lang heeft uitgedragen.¹²

De vernederlandsing van het middelbaar onderwijs bleef bovenaan de eisenbundel van de Vlaamsgezinden staan maar in de katholieke colleges verliep dit proces heel langzaam. De opeenvolgende bisschoppen en superiors in Roeselare traden nog altijd repressief op. Alle officiële documenten verschenen in het Frans en ook de meeste vakken werden alleen in de taal van Molière onderwezen. En toch sloop de tweetaligheid binnen, ongemerkt bijna maar te volgen in de verslagboeken van de talloze

8 Julius Devos (1854-1925) bouwde aanvankelijk een journalistieke carrière uit maar trad in 1880 toe tot de orde van de kapucijnen. Hij engageerde zich vooral als sociaal werker en predikant. Zie L. Gevers & N. Wouters, *Devos, Jules*, in: *NEVB [...]*, p. 929.

9 “De studenten zijn hier van langs om beter gesteld en worden echt Vlaamsch-gezind, 't is te zeggen in den waren zin en in werken.” Archief Klein Seminarie Roeselare: Brief van leerling Camiel Marichal wellicht gericht aan Hugo Verriest, 3 juni 1879.

10 Edward De Gryse (1848-1909) studeerde aan het Klein Seminarie van Roeselare en was er van 1874 tot 1884 leraar wijsbegeerte. In 1881 verscheen zijn meesterwerk *Vaderlandsch recht en revolutie* waarin de sociale problematiek centraal stond. Hij werd later professor aan het Brugse Groot Seminarie en deken van Kortrijk.

11 Achiel Lauwers (1864-1910) was leraar in het Klein Seminarie van september 1890 tot juli 1904. Daarna werd hij proost van de Brugse christelijke arbeidersbeweging. Hij was samen met Edward De Gryse de grondlegger van de Vlaamsgezinde christen-democratie in West-Vlaanderen. Ook zijn broer Emiel Lauwers (1858-1921), oud-leerling van het Klein Seminarie van Roeselare en arts in Kortrijk, speelde een belangrijke rol in de Vlaamsgezinde sociale beweging.

12 Emiel Vliebergh (-1925) werd hoogleraar aan de Leuvense universiteit die onder zijn impuls in 1911 gedeeltelijk vernederlandsde. Hij was ook voorzitter van het Davidsfonds. Zie ook *NEVB [...]*, pp. 3517-3519.

^ Het zoeavenkorps van het Klein Seminarie van Roeselare anno 1883.
[Archief Klein Seminarie van Roeselare]

godvruchtige en ontspanningsverenigingen die de school telde. Op het eerste eeuwfeest van 1906 werden alleen de uitnodigingen die naar de 'voornamen overheden' werden toegezonden nog helemaal in het Frans opgesteld. Voor de rest verliep alles in twee talen en mocht professor Gustaaf Verriest in zijn fel toegejuichte feestrede voor 550 gasten pleiten voor een eentalige Vlaamse humaniora.¹³ Liefst negentien kranten, waarvan twee Franse en vier Britse, brachten verslag uit van het gebeuren. Het zegt veel over het aanzien van de school op dat moment.

In het eerste decennium van de twintigste eeuw won de Vlaamse taal snel veld. In 1888 hadden leerlingen en leraren van hun superior nog het verbod gekregen aan de inhuldiging van het praalgraf van Albrecht Rodenbach deel te nemen. Bij de grootse Rodenbachfeesten van 21, 22 en 23 augustus 1909 echter waren ze allemaal nadrukkelijk aanwezig. De collegebond Wytewa die rond de eeuwwisseling het licht zag, kon zelfs rekenen op de steun van de filosofiestudenten, de deken van Roeselare en het lerarenkorps. Religieuze, sociale en Vlaamse thema's werden naadloos vervlochten. Geloofsverdediging, de strijd tegen alcoholisme en de verspreiding van het algemeen Nederlands: het waren allemaal thema's die in de collegetijdschriften, op spreekvergaderingen of in toneelstukken aan bod kwamen.¹⁴ Frederik Coucke, de bevelhebber

——— 13 De vijftien bladzijden lange feestrede bevindt zich in het schoolarchief. Zie J. Strobbe, "Allerzijds hoort men stemmen die de humaniora hun nut betwisten". *De klassieke humaniora in het defensief*, in: G. Van Coillie, P. Thoen, & J. Strobbe, (red.), *Vorming door onderwijs. Humaniora tussen verleden en toekomst*, Leuven, 2017, pp. 45-60. Voor Gustaaf Verriest (1843-1918): NEVB [...], pp. 3273-3274.

14 De belangrijkste figuren waren hier Leo Scheere (1895-1963), later kamerlid voor de Christelijke Volkspartij (Zie ook NEVB [...], pp. 2703-2704), leraar Oscar Verhaeghe (1883-1957, zie

van het Roeselaarse zoeavenkorps, mocht in 1907 triomfantelijk in het verslagboek neerschrijven *“Hier treden wij het Vlaamsche tijdperk in. (...) De toelating werd bekomen van Z.E.H. Overste in het Vlaamsch te bevelen, of beter, Zoeaven te doen heel en al in en op zijn Vlaamsch.”*¹⁵

De figuur van Firmin Deprez, voorzitter van de studiekering voor geloofsverdediging van het Klein Seminarie, toont hoe de Vlaamsgezindheid door de schoolleiding steeds meer werd gekanaliseerd in katholiek vaarwater. Als student in Leuven ontpopte hij zich als een nieuwe Rodenbach. Hij werd er hoofdredacteur van *De Vlaamsche Vlagge*. Tot ontevredenheid van veel abonnees leverde dit radicaal Vlaamse tijdschrift plots essays over geloofsverdediging, een uitvoerig lovend artikel over superior Edward De Saegher, die pas tot deken van Roeselare was benoemd, en propaganda voor de Sint-Vincentiusgenootschappen af. Deprez verdedigde zich in maart 1913: in het Klein Seminarie *“steunen ze ons ook hoe langer hoe meer (...) Mr. De Saegher zelf is toch vlaamschgezind - misschien niet luidruchtig, maar we mogen er toch wel op rekenen. Dat de overheid overal zoo was.”* Wat een verschil is dit in vergelijking met de houding tegenover superior Delbar tijdens de Groote Stooringe. Firmin Deprez werd in de nacht van 21 mei 1916 aan het IJzerfront door een dodelijke kogel getroffen. Zijn lichaam werd in 1932 bijgezet in de crypte onder de IJzertoren.

“We zetten Firmins werk voort”, klonk het in *‘t Roeselaernaarki*, een frontblaadje voor leerlingen en oud-leerlingen van het Klein Seminarie.¹⁶ Stoere Vlaamse taal kon vanwege de censuur niet in het blad verschijnen. Tijdens de Eerste Wereldoorlog zat de Vlaamse beweging niet stil. Achter het IJzerfront roerde de Frontbeweging zich en in het bezette Vlaanderen ontstond het activisme. In beide bewegingen speelden (oud-) leerlingen van Roeselare een rol. Cyriel Verschaeve, die in zijn kapelanij in Alveringem de leiders van de Frontbeweging ontving en er onder meer de *Open Brieven van de Frontbeweging* publiceerde, was de bekendste. Zijn vroegere superior François De Brouwer, de hoogste geestelijke van het onbezette België, hield hem de hand boven het hoofd toen de staatsveiligheid tegen de kapelaan wilde ingrijpen. Andere leidende Roeselaarse fronters waren Maurits Geerardyn, Frans Strubbe, Leo Dumoulin en Hendrik Demoen.¹⁷ Bij de activisten was Marcel Breyne de markantste. Als Belgisch soldaat werd hij tijdens de oorlog gevangengenomen en kwam zo in het kamp van

ook NEVB [...], pp. 3231-3232) en de veelgevraagde spreker Karel van de Putte (1850-1920).

15 Het zoeavenkorps van het Klein Seminarie was opgericht in 1866 om de paus te steunen tijdens zijn strijd tegen de Italiaanse nationalisten. Verschillende collegejongens vertrokken naar de Pauselijke Staten om er te vechten voor de paus. In de verslagboeken van het zoeavenkorps die allemaal in het schoolarchief worden bewaard, is de gestage vernederlandsing goed te volgen. In dit korps gingen onvoorwaardelijke steun aan het pausdom en Vlaamse eigenheid meestal probleemloos hand in hand.

16 In Memoriam F. Deprez in: *‘t Roeselaernaarki*, nr. 5, 15 juni 1916.

17 Voor Maurits Geerardyn (1896-1979) zie NEVB [...], pp. 1241-1243, voor Frans Strubbe (1895-1994) zie NEVB [...], pp. 2877-2878, voor Leo Dumoulin (1890-1942) zie NEVB [...], pp. 1015-1016, voor Hendrik Demoen (1895-1969) zie NEVB [...], p. 903.

Göttingen terecht, waar vanaf 1916 alle academisch geschoolde Vlamingen werden ondergebracht. Na de wapenstilstand bleef hij wijselijk in Duitsland, doceerde er met een proefschrift over de invloed van Guido Gezelle op de Zuid-Afrikaanse literatuur en werd later hoogleraar aan de universiteiten van Berlijn en het Zuid-Afrikaanse Durban.¹⁸

Tijdens de Eerste Wereldoorlog deed het Klein Seminarie dienst als Duits lazaret. Roeselare, de laatste door de Duitsers bezette stad voor het IJzerfront, kreeg vanaf 1917 tal van geallieerde bombardementen te verwerken, maar het zouden uiteindelijk Duitse bommen zijn die op 14 en 15 oktober 1918 verhinderden de brand te blussen die de hele school in de as legde. De materiële schade was enorm maar gelukkig had men tijdig het schoolarchief, de bibliotheek en de kunstschaten in veiligheid gebracht. Ook het menselijk leed was groot: achttien jonge oud-leerlingen sneuvelden. Voor hen werd een gezamenlijk gedachtenisprentje gedrukt met een opvallend Vlaams profiel. Bovenaan prijkte het letterwoord AVV-VVC en een begeleidend gedicht beschreef hun dood als een Vlaams offer en hoopte op een Vlaamse heropstanding.¹⁹

In een van de vier propvolle archiefdozen met opschrift "Oorlogsschade WO.I" bevindt zich een onopvallend maar in het kader van de thematiek van dit artikel veelzeggend betalingsbewijs waaruit blijkt dat de school voor het 11 juli-feest bij Hector Hubout, "tapijtsier garnierder Roeselare" voor de gezamenlijke prijs van 178 frank "1 groote Vlaamse Vlagge" kocht, drie middelgrote en twee kleine. Van Belgische vaandels wordt nergens gewag gemaakt. Het tekent het college-interbellum dat men kan samenvatten als een periode vol idealisme, zowel voor God als voor het vaderland. Welk vaderland dat was, daar bestond bij de overgrote meerderheid van leerlingen en leraars geen twijfel over. Het leek alsof de opstoot van Belgisch nationalisme, veroorzaakt door de afloop van de Eerste Wereldoorlog, aan het Klein Seminarie volledig is voorbijgegaan. Heel even nog dook opnieuw de tweetaligheid op in de jaarlijkse palmaressen maar weldra verdween het Frans voorgoed (zoals dat trouwens al tijdens de oorlogsjaren het geval geweest was). Onder invloed van jonge priesters zoals Leo Dumoulin, Odiel Spruytte, Karel Van der Espt en Cyriel Verschaeve, die allemaal hun humaniora in Roeselare hadden afgewerkt, koos de scholieren- en studentenbeweging voor een radicaal Vlaams-nationalisme. Dit denken werd bovendien gevoed door de klasbibliotheken en de schoolbibliotheek, die opvallend veel nationalistische boeken en brochures telden.²⁰

18 Voor Marcel Breyne (1890-1972) zie NEVB [...], pp. 600-601.

19 (...) "En maakt dat gij, Vlaanderen, in nakenden tijd herleeft door hun streven en schooner nog zijt en 't heerlijkste wordt aller landen".

In de 35 regels van het gedicht komt 'Vlaanderen' negenmaal voor.

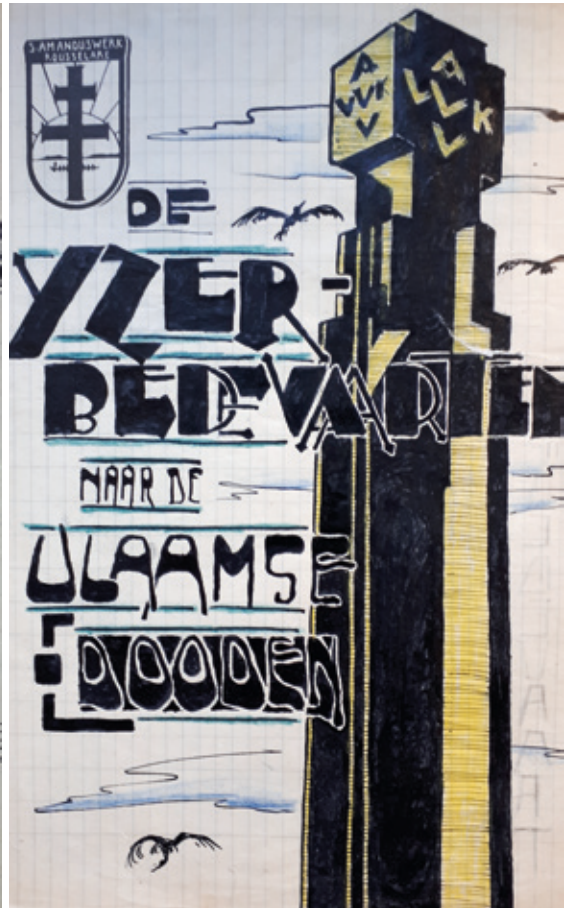
20 Enkele voorbeelden slechts: Voor onze jongens van Frans Daels (1922), *De Vlaamsche Frontbeweging* van Hilaire Gravez, *De Vlaamsche Interpellatie 14-15-21-22 Mei 1919* en andere uitgaven in de reeks *De Standaard-vlugschriften*, 11 Juli van Lodewijk Dosfel (1909).

In de periode 1922-1933 vormde bijna elke klas van de vijfde Latijnse af (het huidige tweede jaar van de eerste graad) een onderdeel van de collegebond, die Wytewa werd genoemd. Ook in andere colleges bestonden soortgelijke collegebonden, sterk beïnvloed door het Algemeen Katholiek Vlaams Studentenverbond (AKVS). Het bestuur was in handen van enkele leiders, studenten uit de retorica. Iedere klas koos tijdens het samen zitten na het middagmaal op de speelplaats zijn hoofdman en twee helpers. Elke klasbond zorgde dan via zijn hoofdman en zijn bestuur voor de verdere werking *"ten bate van de klas en de Vlaamse strijd"* met als grote ideaal en doel *"Alles voor Vlaanderen, Vlaanderen voor Christus"*.²¹

Een van de belangrijkste actiemiddelen van de klasbond was het klasblad, opgesteld door en alleen bestemd voor de eigen klas. Van een klasblad bestond slechts een exemplaar dat stiekem onder de studiebanken werd doorgegeven. Op sommige kaftjes stond trouwens geschreven: *"rap lezen en doorgeven en opgepast"*. In principe diende iedereen van de klas het na een of twee weken in handen gekregen te hebben en terug te geven aan de klasverantwoordelijke. Ondertussen werd er aan een nieuw nummer gewerkt. De namen van de blaadjes spreken voor zich: *De Vlaeming, Roeland, Gildeblad, Kruisbanier*, het middeleeuwse katholieke Vlaanderen dus. Alles gebeurde in het geheim maar sommige leraars waren op de hoogte en knepen een oogje dicht. Dat het allemaal in het geniep diende te gebeuren, maakte het voor de jongens heel spannend en dus in zekere zin aantrekkelijk. Vooral na de veroordeling van het Vlaams-nationalisme door de kerkelijke overheid in 1925 waren de sancties voor wie het nationalisme propageerde nochtans niet mals.

Inhoudelijk stonden stukken over de Vlaamse of Vlaams-nationale geschiedenis centraal: het oude graafschap Vlaanderen, de Guldensporenslag, Jacob Van Maerlant, Sint-Jan Berchmans, de IJzerbedevaarten, Gezelle, Verriest en Rodenbach,... maar oproepen tot meer Vlaams bewustzijn en aanklachten tegen scheefgetrokken Belgische situaties kregen eveneens ruime aandacht. De vernederlandsing van het onderwijs lag hen natuurlijk nauw aan het hart. Onder het pseudoniem Krekelzone schreef een leerling: *"In vele kringen hoort men heden tendage het bezwaar opperen 'Onze jongens kennen geen Fransch meer en na de volledige ver Vlaamsing zullen zij er nog minder kennen'. Hebt gij u al afgevraagd hoeveel lesuren uitsluitelijk aan het Fransch gewijd worden in de scholen???... Voor een leerling des Moderne klassen niet minder dan 1.900 uren en voor een student uit de Oude Humaniora ongeveer 1700 uren. Hetzelfde getal lessen krijgen zij nog na de volledige ver Vlaamsing misschien er nog bij want nu zijn de lessen niet meegeteld waar het Fransch de voertaal is voor andere vakken. Ook nog worden sommige wetenschappen in het Fransch gegeven waarin de wetenschap op den achtergrond wordt gedrongen en het hoofddoel is Fransch aan te leeren. 'Ze kennen geen Fransch genoeg meer'. Vergelijk een*

²¹ V. Teerlynck, *Gasduinend in een pak oude klasbladen (1929-1932)*, in: *Liber Memorialis Rhetorica*, 1933, pp. 74-76.

^ Tekeningen uit het klasblad van de derde Latijnse (1929-1930), Klein Seminarie Roeselare. Elk nummer bracht in tekst en tekeningen een uitgesproken Vlaamsgezinde boodschap. [Archief Klein Seminarie van Roeselare]

'school' waar Engelsche of Duitsche cursussen²² gegeven worden. 60 uren worden er aan gewijd en daarmee beweert men die talen genoeg te kennen om ze op behoorlijke wijze te spreken en te schrijven en er in talrijke handelshuizen hun kost mee te verdienen."

Men eiste ook "Vlaamsch in 't leger (...) Vlaamsch in 't bestuur, (...) Vlaamsch in 't gerecht".²³ De jonge auteurs spoorden hun klasmakkers aan tegen dit onrecht te vechten: "wie kan onze klas tegenhouden als we allen te samen bidden en strijden' om er aan toe te voegen 'hij die niet wil meedoen in dien grooten strijd ontkent zijn volk, ontkent den leeuw, ontkent zijn eigen bloed."

1930 was voor de Vlaamsgezinde scholieren een bijzonder gedenkjaar: België vierde zijn eeuwfeest ("die staat is anti-vlaamschgezind"), de honderdste geboortedag van Guido Gezelle ("onzen echten en vurigen Vlaming") en de vijftigste sterfdag van Albrecht Rodenbach ("dien eersten koenen Blauwvoeter") en dit alles leverde meer dan voldoende stof voor het vullen van de klasblaadjes. De jongens werden opgeroepen niet alleen het voorbeeld te volgen van de grote figuren uit de Vlaamse beweging maar vooral ook om veel te studeren, te "werken uit al onze krachten om Vlaanderen weer te helpen (...) werken t.t.z. hard ons op de studie toeleggen (...)".²⁴ Onder werken voor Vlaanderen verstond men ook de eigen taal verzorgen, vooral dan "schoon Vlaamsch (Nederlandsch) spreken in de Vlaamsche week, al ware het maar een half uur per dag Nederlandsch spreken, niemand kan dat, zelfs de Rhetorikaanders, die geleerde mannen kunnen dat niet".²⁵ Een abonnement op het tijdschrift *De Vlaamsche Vlagge*²⁶ werd ten eerste aangeraaden want "de Vlagge is het oefenblad der Vlaamsche studenten en niemand heeft het recht te denken dat het niet mag gelezen worden om er zich zoo aan te onttrekken". Volgens een opstel van 'Kozak' (pseudoniem van Albert De Clerck²⁷) leverden de vierdes van 1928-1929 tweehonderdertig stukken voor *De Vlaamsche Vlagge* en "wij moeten toonen dat we ook zooveel kunnen, immers we zijn met meer dan zij".²⁸ Gezien de vele oproepen

22 Het woord 'cursussen' werd door een latere lezer doorstreept en vervangen door 'leergangen', ongetwijfeld omdat men 'cursussen' te weinig Vlaams vond klinken.

23 Gildeboek vierde Latijn nr. 5, begin december 1929, *Over Vlaamsche Beweging!*

24 Uit het opstel 'Over nationalisme' van 'Gladiator'. De woorden werden onderlijnd door de auteur.

25 Gildeboek vierde Latijn nr. 6, december 1929, tweede opstel.

26 *De Vlaamsche Vlagge* was tussen 1875 en 1933 het tijdschrift van de West-Vlaamse studentenbeweging en vertolkte tussen 1926 en 1933 perfect de combinatie van katholiek Vlaams-nationalisme en anti-belgicisme zoals die leefde in het Klein Seminarie. Zie ook L. Gevers & L. Vos, *De Vlaamsche Vlagge*, in: NEVB [...], pp. 3428-3431.

27 Albert De Clerck promoveerde in 1938 tot doctor in de rechten. Hij was medestichter en algemeen gowwleider van het in 1933 in Roeselare opgerichte Jong Volksche Front, een bundeling van een zestigtal plaatselijke katholieke Vlaamse studentenbonden in West-Vlaanderen. Hij behoorde in 1946 tot de eerste lichte CVP-verkozenen in het parlement. Tussen 1961 en 1965 was hij minister van Middenstand en van 1965 tot 1966 staatssecretaris voor Nederlandse cultuur. Zie J. De Donder & L. Vos, in: NEVB [...], p. 740.

28 Gildeboek vierde Latijn nr. 1, oktober 1929, *Vlaamsche makkers*.

om meer bijdragen te leveren bleef het aantal ingezonden stukken wellicht onder de verwachtingen.

Steeds weer wezen de klasgenoten er elkaar op *“de onafweerbare plicht die op u rust en dien we mogen fier zijn te dragen (...) omdat gij onder velen uitverkoren zijt, om iets uit te steken in uw leven dat de moeite waard was, voor God en Vlaanderen. (...) Gij [zult] antwoorden met uw liefde en opoffering aan de noodkreet van ons arm volk dat verzinkt en verzuipt in de geweldige vloedgolven die de wereld ten huidige dage teisteren. (...) Daarom, weest prachtkerels van zelfopvoeding en zelfopleiding, weest vijftalentedmannen ten bate voor uw volk.”*²⁹ *“Wij, wij moeten de voortrekkers van Vlaanderen zijn.”*³⁰

Het idealisme dat uit de klasbladen straalt, kwam er niet zomaar. Het werd hen in de school voorgezegd en voorgeleefd. *“In Roeselare kregen we een klaar ideaal en in Roeselare hebben we ook leren “dromen.”*³¹ Daar zorgde een uitgelezen lerarenkorps voor met mensen als Hlodwig Rooryck, de klastitularis van de vierdes met een voorliefde voor Cyriel Verschaeve, Gezelliaan Camiel Poignie, titularis van de poësisklas, bewaker en AKVS-sympathisant Felicien Van Hauwere, Willem Depla, die in het geheim meewerkte aan *De Vlaamsche Vlagge*, retoricaleraar Paul Sobry³² en Karel Dubois, de stichter van de Katholieke Actie. Gilbert Cafmeyer verwoordde het in 1983, vijftig jaar na zijn afstuderen, als volgt: *“het college van Roeselare [was het] centrum van de Vlaamse strijd. Het vuur van het front was naar de colleges overgelaaid (...) het Vlaamse lied dreunde tussen de muren van het college en de leeuwen gingen aan 't dansen. (...) Daar zijn we van kinderen volwassenen geworden, daar werden de symbolen AVV-VVK als wegwijzers in ons harte geplant en zijn we Vlaamse Leeuwen geworden, daar hebben we ons leven een richting gegeven en onze levenstaak bepaald.”*³³

Zolang superior Leo Deleu³⁴ de scepter zwaaide, mochten de jongens hun Vlaamsgezindheid probleemloos uiten. Hij nodigde voor de prijsuitreiking van 1924 zelfs twee omstreden oud-leerlingen uit als eregast, Cyriel Verschaeve en pater Jules Callewaert. Voor zijn Vlaamsvriendelijke aanpak kreeg de superior meer dan eens

— 29 *Klasblad der dichtersklas nr. 1*, 28 september 1931, Bode uit Rome.

30 *Klasblad der dichtersklas nr. 2*, 12 oktober 1931, *Jong Vlaanderen, Nieuw Vlaanderen, Schoon Vlaanderen*.

31 J. Ghekiere, *Ik ga schrijven voor de klas*, in: *Liber memorialis rhetorica*, 1933, p. 58.

32 Paul Sobry zegde in 1928 in volle klas: *“Wie onder ons zal ooit nog iets kunnen voelen voor al wat België betreft, wie zal ons ooit nog warm kunnen maken voor de driekleur of ‘De Brabançonne?’”* Geciteerd in L. Pillen & J. Pollet, *175 jaar Klein Seminarie te Roeselare*, Roeselare, 1982, p. 139. Voor Paul Sobry (1895-1954) zie NEVB [...], pp. 2773-2774.

33 G. Cafmeyer, *De weg naar het college*, in: *Liber Memorialis Rhetorica*, 1933, pp. 115-116.

34 Leo Deleu (1877-1928) was in het Klein Seminarie van Roeselare achtereenvolgens hulp-surveillant, hoofdsurveillant, ondersuperior-econoom en vanaf 10 januari 1913 superior. In 1924 werd hij pastoor-deken van Gistel.

de Franstalige pers over zich heen.³⁵ Zijn opvolger Adolf Quaegebeur³⁶ toonde zich minder toegeeflijk maar kon niet verhinderen dat het zingen van de *Brabançonne* jaarlijks werd geboycot op de prijsuitdeling, ook al was de bisschop daar aanwezig. Zodra de eerste tonen weerklonken, overstemden de leerlingen de muziek door de *Vlaamse Leeuw* aan te heffen. Ze weigerden ook pertinent om aan het einde van de zondagse hoogmis het *Domine Salvum fac Regnum nostrum Albertum* mee te bidden. Het gebed voor de koning werd daarom uiteindelijk afgevoerd. De repressie nam echter toe. Leerling Jan Denys had het gewaagd een amnestieprentje met de beeltenis van August Borms op een kachelbuis te kleven en werd hiervoor van de school weggestuurd. "Om reden van rechtstreekschen opstand tegen mijn gezag" argumenteerde de superior zijn beslissing aan vader Achiel Denys.³⁷ Ook filosofiestudent en latere Oostfronter Reimond Tollenaere mocht zijn koffers pakken, nadat hij op 11 juli 1928 een "vlammende rede" had gehouden in Rumbeke.

De Vlaamsgezinde leraar Karel Dubois kreeg van bisschop Henri Lamiroy de vervelende opdracht om de leerlingen weg te houden van het radicale AKVS. Hij stichtte daartoe in zijn werkkamer in het Klein Seminarie de Katholieke Studenten Actie (KSA), die de leuze "Vlaanderen hernieuwen in Christus" in het vaandel voerde. Pas vanaf 1932 begon de invloed van het AKVS te tanen. Dit gebeurde onder sterke druk van de bisschop en na het buiten zetten van enkele AKVS-gezinden. Het einde van het AKVS betekende niet het einde van de Vlaamsgezindheid in het college. Een aantal Roeselaarse studenten, waaronder Renaat Van Elslande en Albert De Clerck, beiden later minister, lag aan de basis van een nieuwe studentenbeweging, het Jong Volksche Front, dit keer met de zegen van Dubois en sterk verweven met de KSA. De JVF-bond in het Klein Seminarie verschilde weinig van zijn AKVS-voorloper. Zo werden de naam Wytewa en de structuur van de werking gewoon overgenomen. De leeuwenspeldjes, die in 1928 werden verboden, werden opnieuw geduld maar het antibelgicisme leek getemd.

Met de 35-jarige Michiel Vandenbussche³⁸ kreeg het Klein Seminarie in 1939 een superior die ooit om zijn Vlaamse overtuiging van het college van Tielt was weggestuurd. Een rol van betekenis zou hij evenwel niet spelen, want hij overleed al een jaar later. Ondertussen was het land voor de tweede maal in een kwart eeuw bezet door het

35 De krant *Nation belge* beschuldigde hem er in augustus 1920 van als doel te hebben "extirper ce qui peut rester de français en Flandre et empoisonner toute la vie sociale de ce pays". J. Strobbe, 200 jaar dichters [...], p. 311.

36 Adolf Quaegebeur (1887-1957) werd in 1921 professor in de afdeling wijsbegeerte van het Klein Seminarie van Roeselare en was er superior van 1924 tot 1939.

37 Achiel Denys (1878-1933) was na de Eerste Wereldoorlog de spilfiguur van het Davidsfonds in West-Vlaanderen. Zie NEVB [...], pp. 913-914.

38 Michiel Vandenbussche (1904-1940) was in 1923 laureaat van de retorica van het Klein Seminarie. Eerder studeerde hij aan de colleges van Torhout en Tielt. Hij was surveillant en leraar in Roeselare sinds 1929 en een van de voortrekkers van de nieuwe KSA.

Duitse leger. In het bureel van de superior zetelde nu Ortskommandant Hauptman Vollmer en ook de militaire politie nam een deel van de schoolgebouwen in beslag.

Een interessante bron voor het onderzoek naar de Vlaamse beweging in die periode is de nalatenschap van Frans De Cuypere. Deze oud-leerling doorliep het vijfde tot het zevende leerjaar in de lagere afdeling van de school en vervolgens tussen 1939 en 1945 de volledige humaniora. Al zijn schriften en notities hield hij zijn leven lang nauwgezet bij en zijn erfgenamen schonken de verzameling in 2018 aan het schoolarchief. Voor de meeste vakken beschikte men niet over een handboek en dus vormen de persoonlijke nota's van Frans De Cuypere een belangrijke bron om de verschillende vakinhouden te kennen. Veel schriftjes zijn op de allereerste bladzijde voorzien van het AVV VVK-logo. Ook spreuken zoals *Hou zee* (in 1945) of een citaat van Albrecht Rodenbach³⁹ komen voor. In volle oorlogstijd werden de figuur en de werken van deze bijna mythische collegeheld uitvoerig belicht. De lessen Nederlands in het vierde Latijn (1941-1942) vingden aan met een bespreking van Rodenbachs Kerelskind. De leerlingen kregen als opdracht een opstel te schrijven met als titel *“Waarom ik land en taal bemin”* en met dat 'land' werd Vlaanderen bedoeld. In de derde Latijnse kwam Rodenbach in de lessen Nederlands veel ruimer aan bod. Men las en becommentarieerde er het werk *Sneyssens*⁴⁰, zijn gedichten, een brief aan Hugo Verriest, ... *“Rodenbach moet gelezen worden met zeer veel geestdrift”*, noteerde De Cuypere ijverig. Uit de nota's blijkt dat men grote moeite had met de toenadering die Albrecht Rodenbach had gezocht met enkele liberalen. *“Wij stellen ons de vraag wat zou met die losbandig(heid) bij Rodenbach gebeurd zijn moest hij om 40 j. gestorven zijn. Misschien botsen tegen God.”* De conclusie van de leraar is wel erg verrassend: *“'t wel zoo goed misschien dat hij stierf om 24j. Verlore hij zijn Roomsch zijn, ons volk ware misschien ook Vlaamsch maar onroomsch. En daar Rod. ons ontvallen is zijn we toch én Vlaamsch én trouw aan de Kerk gebleven.”* Besluit: *“Rodenbach was én belofte én vrucht”*.⁴¹ Die leraar was André Duforret, oud-leerling van het Klein Seminarie en later, vanaf 1949, zelfs superior van de school. De andere auteurs die dat jaar behandeld werden: Hugo Verriest, Hendrik Conscience, Guido Gezelle, August Vermeylen (*“Waarom wij Vlaamsch schrijven”*), Cyriel Verschaeve, Pol de Mont, René Declercq en Multatuli; een Vlaams-nationaal canon als het ware, dat in het retoricajaar werd verdergezet met een 23 bladzijden lange bespreking van de *Filosofie van de Vlaamse Beweging* van Max Lamberty, de *Celbrieven* van Wies Moens, *Jeugd* van Ernest Claes en *Jacob van Artevelde* van Cyriel Verschaeve. In de lessen Franse literatuur was er aandacht voor Franstalige Vlamingen zoals Georges Rodenbach en Emilie Verhaeren.

39 “God onze Heer, wil 't jong geslacht aanhoren. Red Vlaanderen uit zijn diepen val, zegen den eed door allen trouw gezworen, Vlaanderen, Vlaanderen: boven al” (Psalm).

40 De Cuypere noteerde onder meer dat “Sneyssens 'Rodenbachs meesterstuk onder zijn historische stukken” was want het is “Vlaamsch” en “streven en strijden [worden er] overweldigend uitgedrukt”.

41 Nota's Nederlands Frans De Cuypere 3de Latijn, 1942-1943.

Twee kaften van klasbladen van de derde Latijnse jaargang 1929-1930 van het Klein Seminarie Roeselare.
[Archief Klein Seminarie van Roeselare]

De Vlaamsgezindheid in volle oorlogsperiode was de natuurlijke verderzetting van de sfeer van de vooroorlogse jaren. Alhoewel enkele leerlingen naar het Oostfront trokken (naar het voorbeeld van oud-leerling Reimond Tollenaere) stond het Klein Seminarie helemaal niet bekend als een collaboratieoord. Sommige van de college-oostfronters probeerden door oproepen in de krant *Roeselaarsche Bode* andere collegeleerlingen te overhalen ook dienst te nemen. Emiel Sobry deed hetzelfde via een open brief: "*Reeds meer dan een jaar ben ik uit het college weg! (...) Ja, in dit college en in die KSA hebben wij onze Vlaamse, onze Dietse gedachten ontvangen! Dank daaraan hebben wij de wapens opgenomen (...)*".⁴² Evenzeer waren er leerlingen actief in het verzet⁴³ en deed de schoolleiding er alles aan om hun jongens te behoeden voor de verplichte arbeidsdienst onder meer door het schooljaar te verlengen, de moderne afdeling uit te bouwen en de tweedejaars studenten filosofie een soutane te laten dragen. Bij de bevrijding op 7 september 1944 waagden enkele leerlingen het de leeuwenvlag te hijsen naast een Engelse vlag en een driekleur.

Het Roeselaarse college nam de draad van Vlaamsgezindheid opvallend snel weer op. Vanaf 1947 vonden er in de feestzaal opnieuw 11-julivieringen plaats met samenzang, een hulde aan de leeuwenvlag en een gezongen mis ter ere van Sint-Godelieve. Een jaar later mochten de internen deelnemen aan de eerste officiële naoorlogse 11-juliviering van het stadsbestuur, in 1949 organiseerde men een grote Gezellehulde en er werd opgeroepen tot deelname aan de IJzerbedevaart. Op de aankondiging van het ouderfeest van 1951 was de aloude symboliek helemaal terug – de blauwvoet, een ridder, een klauwende leeuw – en het publiek aanhoorde er "*in een ademloze stilte*" gedichten van Wies Moens, Albrecht Rodenbach, Guido Gezelle en Cyriel Verschaeve.⁴⁴ In 1955 hield het Davidsfonds zijn nationaal congres in het Klein Seminarie en in 1956 zette de school alle zeilen bij om het Rodenbachjaar en tegelijk de eigen honderdvijftigste verjaardag met luister te vieren.

Het Rodenbachjaar groeide uit tot een geweldig succes en dit zou niet zonder belang blijken voor de Vlaamse beweging. Voor het eerst immers werkten alle katholieke en nationalistische jeugdbewegingen samen, wat zou leiden tot de oprichting van het Vlaams Katholiek Studenten Corps (VKSC) met veel oud-leerlingen van het Klein Seminarie in het bestuur. De jongeren hadden massaal aan het feestjaar deelgenomen en het Vlaams-nationalisme kreeg opnieuw de wind mee. Het maakte de acties tegen de talentelling, de marsen op Brussel en de strijd om Leuven Vlaams⁴⁵ mogelijk. Vanaf de jaren zeventig zou het Klein Seminarie geen voortrekkersrol meer spelen bin-

— 42 *Roeselaarsche Bode*, 27 november 1943, geciteerd bij G. Verbeke, *Het arrondissement Roeselare-Tielt. Waffen-SS, Vlaams Legioen, Sturmbrigade Langemarck*, Kortrijk, 1995, p. 171.

43 De drang om verzetsdaden te plegen werd meestal getemperd door leraars om te verhinderen dat sommigen in hun jeugdige overmoed domme dingen zouden doen.

44 J. Strobbe, *200 jaar dichters [...]*, p. 365.

45 Ook in Roeselare vonden tal van betogingen plaats, meestal geleid door oud-leerlingen van het Klein Seminarie zoals Lieven Vandekerckhove, Arnold Van Tyghem en Mik Babylon.

nen de Vlaamse strijd. De hogeschoolstudenten, politici en Vlaamse verenigingen namen nu die rol volledig op zich. In de school bleef men het roemrijke verleden wel koesteren. De honderdste verjaardag van zowel de 'Groote Stooringe' als het overlijden van Guido Gezelle werden uitgebreid gevierd. Er werd in 1980 een Blauwvoetmonument onthuld en tijdens het tweede eeuwfeest van de school kwamen zowat alle illustere Vlaamse voormannen die er op de schoolbanken hadden gezeten opnieuw tot leven in de toneelwandelingen en publicaties.

Vlaamse symbolen zijn tot op vandaag een vanzelfsprekendheid in het Klein Seminarie. Dat is blijkbaar ook zo bij een groot aantal leerlingen, wat tot uiting kwam in de 'Vlaamse dag' die de retoricanen in mei 2019 zonder medeweten van de directie organiseerden. Zij verschenen 's morgens in geel-zwarte kledij en rijkelijk voorzien van leeuwenvlaggen. De paniekerige reactie van de directie – plots was het negentiende eeuwse verbod op Vlaamse symbolen daar terug – toonde aan dat de schoolleiding precies zoals de voorbije twee eeuwen schoolgeschiedenis ons leren, zich nog altijd in een vreemde spreidstand manoeuvreert: enerzijds de eigen Vlaamse identiteit promoten⁴⁶ maar anderzijds als de dood voor een politieke invulling ervan. Precies dat laatste gebeurde toen parlementslid Dries Van Langenhove⁴⁷ een foto van het gebeuren op zijn Facebookpagina plaatste.

De geschiedenis van het Klein Seminarie leest als een geschiedenis van de Vlaamse beweging, weliswaar sterk West-Vlaams gekleurd. Het trio Gezelle-Verriest-Rodenbach⁴⁸ keert altijd weer terug, in prijsboeken, geschriften, toneelstukken, historische evocaties en in tal van lessen en vakken, niet alleen omdat zij onlosmakelijk met het Klein Seminarie verbonden zijn, maar ook omdat zij de Roeselaarse humanioratraditie volop belichamen: Vlaams, katholiek, literair en, elk op hun manier, modern en strevend naar meer vrijheid. De betekenis van de school voor de Vlaamse beweging strekt zich echter veel verder uit dan de rol van dit beroemde driemanschap. Het instituut speelde van bij het ontstaan in 1806 een belangrijke rol in de Vlaamse ontvoogdingsstrijd en de verdediging van de volkstaal. Ook in andere colleges en kleinseminaries in Vlaanderen traden die thema's op een min of meer vergelijkbare manier op de voorgrond. Veel van die onderwijsinstellingen beschikken echter nog amper over een eigen archief als gevolg van een tekort aan middelen en mensen, van verwaarlozing,

— 46 Het is bijvoorbeeld al een lange traditie om bij schoolfeesten of hoog bezoek nooit de Belgische driekleur uit te hangen maar wel verschillende leeuwenvlaggen.

47 Dries Van Langenhove (*1993) is oprichter van de vereniging Schild en Vrienden, die na een Pano-reportage in 2018 in opspraak kwam. Op 26 mei 2019 werd hij als onafhankelijke verkozen tot volksvertegenwoordiger. Hij was lijsttrekker in de kieskring Vlaams-Brabant op de Vlaams Belanglijst.

48 Uit de nota's van Frans De Cuypere tijdens de oorlogsjaren: "Gezelle schopte de steenen weg die op de bronnen lagen, zoodat de bronnen begonnen te spuiten. (...) Rodenbach stak vier aan waar Verriest het hout en papier had aangebracht." Ook op het grote blauwvoetmonument dat in 1975 op een van de schoolmuren werd aangebracht staan Gezelle-Verriest-Rodenbach, steeds in die volgorde, centraal, symbolisch voorgesteld als drie vogels (blauwvoeten).

plaatsgebrek en een minimaal wettelijk kader. Het uitgebreide archief van het Klein Seminarie, is het resultaat van nu al 216 jaar onafgebroken verzamelen en bewaren door generaties 'archivarissen', een hoogdravende titel voor leraars die deze opdracht er in hun vrije tijd bijnamen. De volledige ontsluiting ervan of van andere schoolarchieven lijkt nu zowel als vroeger de allerlaatste prioriteit te zijn van de onderwijsverantwoordelijken. Het zou nochtans kunnen leiden tot een grondiger studie van de rol die de middelbare scholen hebben gespeeld in de Vlaamse beweging, een tot op vandaag onderbelicht thema.